

ля Йозефа Агнона та у творах єврейських художників – вихідців із єврейських громад Поділля й Волині [6:4].

Втрачені зразки кременецької садибної та громадської забудови передавали найхарактерніші об'ємно-просторові властивості історичних аналогів, підкреслюючи виразність силуету, домінування дахових площин та підпорядкування усіх просторових форм центральній осі будинку. Проведені дослідження дають змогу не лише зрозуміти унікальність втраченої архітектури, але й у майбутньому відтворити окремі елементи штетлу. Зокрема, на території сучасного парку культури у центрі міста, де у первісному варіанті проходило три вулиці, вздовж яких формувалась дерев'яна забудова крамниць та заїздів з характерним лише для Кременця виразним силуетом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинська Л. Пояснювальна записка до історико-архітектурного опорного плану м. Кременець «Укрзахід-проектреставрація» / Л. Бачинська. – Львів: Освіта, 2003. – С. 3-8.
2. Зуц Н. И. Описание города Староконстантинова от начала основания и до наших дней / Н. И. Зуц. – Староконстантинов: Типо-Литография С. Аренберга (под упр. И. Шехтмейстера). – 1884. – 90 с.
3. Метельницький Р. Деякі сторінки єврейської забудови Луцька / Ростислав Метельницький. – К.: Дух і літера, 2001. – 178 с.
4. Михайлишин О. Л. Житловий квартал для службовців 1920-х років у Кременці: архітектурно-планувальні та стилістичні особливості / О. Л. Михайлишин // Архітектурна спадщина Волині: Зб. наук. праць. Вип. 2 / Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування; за наук. ред. П. А. Ричкова. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – С. 171-177.
5. Opolski Z. Ganki Krzemieńca i Wiśniowca / Zdzislaw Opolski // ŻK. 1933. – №2. – S. 73-78.
6. Сапожников Л. Єврейські художники – вихідці з общин Поділля і Волині / Л. Сапожников // Форум націй. – 2009. – №3/82. – С. 4.
7. Старков М. Штетл – єврейське містечко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.sholomaleichem.kiev.ua/publ/articles_about_the_jewish_traditions/shtetl_evrejske_mistechko/2-1-0-22
8. Якобчук М. Ю. Готелі-заїзди Кременця як формотворчий образ міста / М. Ю. Якобчук // Зб. «Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування». – Рівне, 2014. – №2 (2). – С. 26-29.

УДК 747(477)“19”

Євгенія ДМИТРІВ,

*старший викладач кафедри дизайну інтер'єру,
Львівська національна академія мистецтв,
м. Львів, Україна*

СТИЛЬ І ОБРАЗ В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИТЛОВОМУ ІНТЕР'ЄРІ ГАЛИЧИНИ 1920-1930-х рр.: ТИПОВЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ

Дмитрів Є. Я. Стиль і образ в українському житловому інтер'єрі Галичини 1920-1930-х рр.: типове та індивідуальне. Артефакти українського житлового інтер'єру в містах Галичини (базово – Львів, Станіславів, Перемишль) розглядаються в аспекті образного наповнення та стильових дизайнерських рішень. Вперше в науковий обіг вводяться нові фактологічні дані про об'єкти, в яких проявляється синкретична естетична природа організації домашнього середовища в помешканнях українців. На конкретному матеріалі відстежується взаємодія типових мистецьких підходів та індивідуального розуміння стилю та образності. Здійснюється спроба систематизації досвідів праці на ринку естетичних ідей кількох українських кооперативів (КІР, «Українське народне мистецтво», «Нові доми», «Еар» та ін.).

Ключові слова: житловий інтер'єр, стиль, образ, функціональність, кооператив, меблі, дизайнерські рішення, естетика помешкання, синкретизм.

Дмитрий Е. Я. Стиль и образ в украинском жилом интерьере Галичины 1920-1930-х гг.: типичное и индивидуальное. Артефакты украинского жилого интерьера в городах Галичины (базово – Львов, Станислав, Перемишль) рассматриваются в аспекте образного наполнения и стилизованных дизайнерских решений. Впервые в научный оборот вводятся новые фактологические данные об объектах, в которых проявляется синкретическая эстетическая природа организации домашней среды в помещениях украинцев. На конкретном материале отслеживается взаимодействие типовых художественных подходов и индивидуального понимания стиля и образности. Осуществляется попытка систематизации опытов работы на рынке эстетических идей нескольких украинских кооперативов (КИР, «Украинское народное искусство», «Новые дома», «Еар» и др.).

Ключевые слова: жилой интерьер, стиль, образ, функциональность, кооператив, мебель, дизайнерские решения, эстетика помещения, синкретизм.

Dmitriev E. Style and image in the Ukrainian residential Galicia interior 1920-1930-ies: typical and individual. Artifacts Ukrainian residential interior in the cities of Galicia (base – Lvov, Stanislav, Przemysl) are considered in the aspect of napolneniia figurative and stylistic design solutions. For the first time in the new factual information about the objects, which manifests itself syncretic aesthetic nature of the organization of the home environment in the premises of Ukrainians entered a scientific revolution. In a particular material is monitored interaction typical of artistic approaches and individual understanding of style and imagery. You are trying to systematize the experience in the market of aesthetic ideas of several Ukrainian Cooperatives (KIR, «Ukrainian folk art», «New home», «Eap» and others.).

Keywords: residential interior design, style, image, functionality, cooperative, furniture, design solutions, esthetics room, syncretism.

Постановка проблеми. У сучасному українському мистецтвознавстві щораз більше актуалізується коло питань, пов'язаних з художніми аспектами українських житлових інтер'єрів кінця XIX – першої половини XX ст. Вирішення цього завдання ускладнюється незначним числом фактологічних джерел, згідно з якими можна здійснювати відповідний мистецтвознавчий аналіз. У відповідний історичний період приватні помешкання міст і містечок Галичини, за великими винятками, не фотографувалися. Найчастіше об'єктами документальних світлин були знані представники української культурної та політичної еліти, і саме завдяки цьому можна мати уявлення про ті чи інші тенденції в організації побутового середовища власників приватних будинків чи квартир. На цій основі було здійснено наукові реконструкції помешкань письменника І. Франка, історика М. Грушевського, співачки С. Крушельницької, художників О. Кульчицької, І. Труша у Львові, а також в інших музеях, садибах та меморіальних кімнатах у Самборі, Стрию, Бережанах, Коломії, Рогатині тощо.

Найбільш об'ємною такого роду джерельною базою є численна мемуарна та краєзнавча література, яка стосується визначних діячів української історії та культури – І. Франка, Б. Лепкого, Б.-І. Антонича, О. Новаківського, Є. Коновальця, С. Бандери, родин Шухевичів-Старосольських, Крушельницьких, Колессів, Дашкевичів та ін. Вцілілі приватні архіви знаних родів, які сьогодні вводяться у науковий обіг, дозволяють відстежувати найбільш загальні тенденції щодо принципів формування середовищ родинного життя та плекання «домашньої культури» українців у відповідний історичний період. Найбільш актуальним для сучасної мистецтвознавчої науки є період міжвоєнного двадцятиліття, коли у великих містах Галичини активізувався рух за надання помешканням українців національно окресленого стильового виразу. Це відбувалося синхронно з тенденціями моделювання одягу та пошуками «національного стилю» в образотворчому та декоративно-ужитковому мистецтві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Український житловий інтер'єр часткового висвітлений у наукових публікаціях про діяльність визначних архітекторів І. Левинського та Ю. Захаревича [3]. Творячи свої масштабні архітектурні задуми, ці провідні будівничі модерного Львова у своїх проектах надавали важливого значення не лише образу екстер'єрів (насамперед фасадів) споруд, але й стильовому вирішенню внутрішнього простору.

Метою статті є дослідити житловий міський інтер'єр Галичини початку XX ст., акцентуючи увагу на етнонаціональних джерелах, а саме закоп'янському та гуцульському стилі; визначити основні типові принципи, які формували інтер'єрне середовище даного періоду.

Вивклад основного матеріалу дослідження. Синтетичність естетичної теми як об'єднуючої між зовнішнім і внутрішнім образом будинків була характерною для архітектури періоду сецесії в цілому. Відтак і вітражні вставки, і металевий чи дерев'яний декор, керамічні деталі в оздобі фасадів та ка-

хельних печей, розписний орнамент кімнат у багатьох помешканнях надавали цілісності образу житловому інтер'єру в новозбудованих будинках галицьких міст, привносячи в Україну нові мистецькі віяння з Відня та інших європейських столиць як певний естетичний стандарт. Як в інтер'єрах громадських споруд (найбільш відомими з львівських об'єктів були Трієська страхова компанія, Страхове товариство «Дністер», Торгово-промислова палата та ін.), у індивідуальне житло галичан (вілли Л. Вежицького на сучасній вул. Метрологічній, Дашкевіч на вул. Котляревського та ін.) вносився дух синтезу мистецтв, з означенням нового художнього стилю.

Після завершення Першої світової війни з відчутним спадом економічного зростання у містах східної Галичини, які на той час опинилися під протекторатом Другої Речі Посполитої, сповільнюються темпи містобудівництва. Тим не менше здійснений за два попередні десятиліття прорив з втілення масштабних архітектурних задумів позитивно позначився на усереднених стандартах міського життя як у Львові, так і в багатьох інших містах Західної України. Від початку 1920-х рр. розпочинається процес адаптації ідей модерну на рівні суспільної свідомості. Відтак в помешканнях галицьких українців закріплюються ідеї національно-культурного піднесення, ніби як компенсація поразки в боротьбі за українську державність. На думку Р. Яціва, «спершу залучення фахівців до естетизації громадсько-побутового, промислового і торгового життя мало лише принагідний характер, що не дало приводу говорити про цілеспрямовану працю художників над певними творчими розробками» [12:69-70].

Натомість доволі швидко в Галичині, найперше у Львові, налагоджується ціла інфраструктура закладів, кооперативів і спілок, які невдовзі стали інституційною основою якісних перемін в «естетичному стандарті» громадського і домашнього побуту. Важливо, що до ділових ініціатив українські підприємці долучали митців. Відомо, що мистецько-промислова спілка «Гуцульське мистецтво» з Косова активно залучала до проектування своїх виробів знаних професійних митців (серед них П. І. Холодного, Р. Лісовського, В. Крижанівського та ін.). Вже «у 1930-х рр. у регіоні функціонували столярні майстерні Яремчишина і Сахаревича, що спеціалізувалися на виготовленні «стильових меблів», керамічні підприємства «Око» (власник Сергій Литвиненко) та «Кераміка» (власник Онисько), глинянські «вирібні килими» Хамули і Галана. У Львові користувалися успіхом мала приватна майстерня одягу Осипи Остаповичевої та кравецька робітня Михайла Стеця, «абсолютанта Академії крою в Штутгарті і Липську» [12:81].

Програмно ідею українського модерного житла в етнонаціональному естетичному наповненні втілював жіночий промисловий кооператив «Українське народне мистецтво», який був заснований в 1920-х роках у Львові з метою «популяризації української традиційної вишивки, килимарства, обстави житла тощо» [10:47]. Цей кооператив виявився доволі активним за різними формами діяльності, зокрема завдячуючи багатотиражному часопису «Нова хата», де друкувалося чимало практичних рекомендацій

щодо інтеграції національної мистецької стилістики в домашній побут (основним його гаслом стало «плекання домашньої культури»). З УНМ співпрацювали такі відомі діячі мистецтва, науки і музейництва, як І. Свенціцький, В. Січинський, О. Кульчицька, С. Вальницька, Я. Музика, І. Гургула, П. Ковжун, С. Бурачинська та ін. Представники кооперативу вбачали своє завдання в плеканні цілісності всіх компонентів домашнього середовища.

Відзначаючи багатство української народної мистецької спадщини, частково представленої на виставці «українського народного мистецтва» в Музеї Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1930), П. Ковжун справедливо зауважив: «Народне мистецтво у народів на заході здебільша затрачене. І в нас воно затрачується. На щастя у нас в пору спостерегли завмирання людського мистецтва ті, що розуміють його цінну, і свідомо та доцільно почали працю не тільки над збереженням в музеях цього, що остало, але й поширенням його серед інтелігентних кругів суспільства. Однак живцем, в чисто народній і первісній формі не дається його примістити в хатній обстановці і погодити з вимогами й уподобаннями інтелігента. Тут можлива лише синтеза людського з модерним» [6:333].

Означена митцем формула «синтезу народного і модерного» стала ключовою для практики проектування інтер'єрів як для різних громадських закладів, так і для приватного житла. Чимало публікацій в тогочасній пресі фіксують певну синкретичність раціонального (функціонального) та естетичного (стильового) в творенні образу житлових інтер'єрів. Якщо УНМ виховувало в українців смак і розуміння етнічної традиції як важливого фактора національної самоідентифікації, то деякі інші організації намагалися цю ж проблему розв'язувати більш прагматично, дбаючи про новаторські підходи при проектуванні обстави міських помешкань. Найбільш активно такого роду ідеї впроваджували з початком 1930-х рр., коли з'явилися деякі більші проектні та будівельні структури у Львові та Станіславові. Так, «з липня 1931 р. у Львові діяв Кооператив інженерських робіт (далі – КІР), який організували колишні студенти Гданської політехніки інженери А. Мілянчик, Я. Весоловський, І. Зубенко, О. Гладкий. Своєю діяльністю розпочали кооператори зі створення архітектурного відділу, проте згодом коло їхньої діяльності значно розширилося. Працівники КІР проводили будівельні роботи в місті, створювали плани будови читалень, молочарень, виконували замовлення українських установ...» [8:98]. З кооперативом співпрацювали деякі відомі фахівці, які спеціалізувалися в малих архітектурних формах (Є. Нагірний, В. Трач, В. Базарник, Я. Фартух та ін.), проектуючи, серед іншого, й деякі виставкові інсталяції для потреб українського бізнесу.

Як писалося в рекламному матеріалі КІР, «...це одинока укр[аїнська] кооперативна інженерська фірма, яка гуртує інженерів-спеціалістів різних ділянок і тому виконує в цілості усі, хоч би й найтрудніші роботи з обсягу інженерського звання скоро, солідно, дешево, а саме: 1. Архітектурний відділ, виготовляє проекти, плани, кошториси й кальку-

ляції житлових, читальняних, чи кооперативних домів, церков, фабричних забудовань; проектує внутрішні гладження кімнат, саль та будинків. 2. Будівельний відділ. 3. Інсталяційний відділ. 4. Електротехнічний відділ» [9]. І хоча їхня професійна діяльність прямим чином не поширювалась на приватний житловий сектор, результати стильових пошуків в парадигмі національних рис інтер'єрів і меблів були відчутними і зазвичай переносилися на сферу «домашньої культури».

Спільні зусилля поодиноких митців, архітекторів і культурно-громадських інституцій надати цьому руху системного характеру дали позитивний результат у численних прикладах реалізації ідей згаданого синтезу функціонального і національного. Численні українські газети («Нова хата», «Діло», «Технічні вісти», «Українське життя», «Неділя», «Торговля і промисл», «Господарсько-кооперативний часопис» та ін.) в 1920-1930-х рр. наводять чимало прикладів оптимального вирішення відповідних задач поєднати в житлових інтер'єрах образність і стиль, типове та індивідуальне. Найбільш активно практичні аспекти цієї тематики висвітлювали на сторінках «Нової хати» сестри Олена та Ольга Кульчицькі у рубриці «Ручні роботи». Серію публікацій про нові підходи до розуміння «модерного житла» підготували М. Чапельська, О. Заклинська, С. Вальницька, інші автори, імена яких заховані під криптонімами. В їх трактуванні «модерності» відчитується поняття раціональності, естетики, а в образно-емоційному наповненні домашнього комфорту неодмінно фігурує поняття національної традиції, артефактів народного мистецтва.

Популярною серед читачок «Нової хати» певний час була молода бельгійська художниця і теоретик архітектури Сільвія Корбіо, яка опублікувала кілька своїх дописів з цієї проблематики. Найбільш відомою з її статей стала публікація «Раціональне мешкання» (1936), де авторка оприлюднила деякі погляди на новаторські ідеї у сфері організації життєвого середовища в європейському розумінні житлового інтер'єру. «Досить радо вітаємо модерні мистецькі течії в різьбі, у музиці, дуже багато людей зрозуміє, а навіть сподобає собі естетику Пікассо, і відважиться навіть купити футуристичний образ на модній виставці, – писала вона. – Але коли щось торкається нашого мешкання, ого! Тут ми консерватисти до крайності. Тут модерні ідеї зупиняються перед нашим порогом» [4:5].

В цій та інших статтях бельгійка інформувала про існуючі практичні рекомендації по упорядкуванню сучасних помешкань відповідно до великої виставки в рамках Третього міжнародного з'їзду модерної архітектури в Брюсселі та наукових диспутів щодо житлових інтер'єрів. Акцент на раціоналізмі та новому розумінні естетики, на противагу консерватизму, відображав одну з тенденцій, яка відстоювалась і в колах галицьких українців в період ар деко. Інша справа, що модернізувати житло містян шляхом усунення з нього національно-стилістичних ознак для більшості українців було неприйнятним.

Розглянемо найбільш типові принципи, з яких виходили розробники-проектанти (в поодиноких випадках) чи самі власники помешкань (в переважній

більшості випадків) при облаштуванні індивідуального житла в містах і містечках Галичини. При цьому зазначимо, що ці висновки не мають широкого репрезентативного характеру, оскільки використаний джерельний ресурс є вибіркоким і дає лише часткове розуміння існуючих в цій галузі тенденцій.

Перший – функціональність. Риса, без якої не обходилося жодне рішення в організації домашнього простору за соціальною стратифікацією. Оскільки сам ряд збережених прикладів стосується соціальної групи міської інтелігенції, то самі розбіжності в асортименті меблів та всіх компонентів інтер'єру є незначними. В дописі Л. Бурачинської «Передпокій» авторка пише: «Більший передпокій можна використати на пожекальню. А пожекальня – важна проблема у лікарів, адвокатів та по установах» [5]. Згідно з аналізом Н. Храбатин, «центральною кімнатою квартири, звичайно, була вітальня. Якщо в австрійські часи у вітальні чільне місце займав помпезний буфет аж до стелі з великою кількістю різьблених прикрас або не менш масштабний креденс, то у 30-х рр. ХХ ст. інтер'єр кардинально змінився. Остаточо затвердився конструктивний модерн і меблі набули чітких геометричних форм, стали нижчими, меншими і легшими. Гаслом інтер'єру стало: «доцільно, гарно, гігієнічно». Значно зменшилась кількість меблевих прикрас, ввійшли в моду вмуровані шафи. Та й кількість меблів у кімнатах зменшилася» [12]. При візуалізації окремих рішень можна було помітити тенденцію до мінімізації предметного асортименту (меблевих форм), що теж стало однією з ознак саме раціонального підходу до оформлення житлового інтер'єру.

Другий – образність. Поза сумнівом, що кожен галицький господар, в тому числі з української родини, в 1920-1930-х рр. вважав за необхідне надати своєму помешканню виразно національного образу. Відмовитися від такого стандарту не міг ніхто, оскільки цей принцип трактувався як один зі способів маніфестації українськості як в культурній, так і в політичній полеміці з поляками в умовах Польської держави. Образність (в чомусь – емоційність) інтер'єру вироблялася сукупними соціокультурними чинниками життя української спільноти, яка була об'єднана національними організаціями політичного, господарсько-економічного і культурницького спрямування, національною пресою, літературним і мистецьким життям тощо. Наявність авторитетів серед творчої еліти, які формували духовний та естетичний імідж галицьких українців (І. Левинський, О. Кульчицька, В. та Є. Нагірні, П. Ковжун, С. Гординський та ін.) стимулювала розвиток націоцентричних ідей на рівні т. зв. «домашньої культури», особливо в частині закріплення стильових пріоритетів в усіх складових проектування стандартів для міського житла. В цьому аспекті мистецтво облаштування інтер'єрів розвивалось синхронно з іншими, спорідненими галузями декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема кераміки (фірми «Око» та порцелянове виробництво Ониська), одягу (жіночий кооператив «Труд», приватні розробки сестер Кульчицьких), прикладних форм графіки (стильове оформлення видань укра-

їнських видавців – Ф. Федорцева, І. Тиктора, М. Таранька, Г. Гануляка).

Висновки і перспективи. Український житловий інтер'єр у Галичині в 1920-1930-х рр. розвивався на стику універсальних (типових) функціональних особливостей та національно-окреслених стильових рис. Широка інфраструктура культурного життя, високий коефіцієнт новизни в пошуках національного виразу в декоративно-ужитковому та образотворчому мистецтві позитивно позначились на появі оригінальних ідей в сфері проектування інтер'єрів та меблевого асортименту. Цей період залишив цікаві локальні зразки в стилістиці ар деко, які збагатили палітру явищ не лише в контексті українського, але й світового мистецького процесу. В проектних пропозиціях часто рекомендувалося використовувати з метою поглиблення національної виразності інтер'єру предмети килимарства, створені сестрами Кульчицькими, або в відомих кооперативах у Глинянах, Косові чи безпосередньо в «Українському народному мистецтві», як безпосередня візуалізація української культурної традиції в парадигмі модерного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будівельно-мешканєва кооператива «Нові Доми» // Українське життя. – Станіславів, 1931. – Ч. 17 (18 жовтня). – С. 5.
2. Наш дім. Кухня – їдальня // Діло. – Львів, 1939. – 10 березня.
3. Бірюльов Ю. Захаревичі: Творці столичного Львова. – Львів: Центр Європи, 2010. – 336 с.: 758 іл.
4. Корбіо С. Раціональне мешкання / Сімона Корбіо // Нова хата. – Львів, 1936. – Ч. 4. – С. 5–6.
5. Л. Б. [Бурачинська]. Передпокій / Л. Б. // Нова хата. – Львів, 1936. – Ч.
6. М. П. (Павло Ковжун?). Вистава «Українського народного мистецтва» // Українські мистецькі виставки у Львові (1919–1939): Довідник; антологія мистецько-критичної думки / Авт.-упоряд. Р. М. Яців. – Львів: Львівська національна академія мистецтв; Інститут народознавства НАН України, 2011. – С. 332–333.
7. Нова промислова станиця. Вирібня меблів «Еар» // Неділя. – Львів, 1939. – Ч. 1 (7 січня). – С. 18.
8. Пасіцька О. Львів і львів'яни: український соціум та промисел (20-30-ті роки ХХ століття) / Оксана Пасіцька. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2014. – 400 с.; іл.
9. Український Промисел на виставці в Станіславові. 22–29 квітня 1934. Пізнай свій промисел! // Видання Окружного Союзу Українських Кооператив у Станіславові. – Станіславів, 1934.
10. Українські мистецькі виставки у Львові (1919–1939): Довідник; антологія мистецько-критичної думки / Авт.-упоряд. Р. М. Яців. – Львів: Львівська національна академія мистецтв; Інститут народознавства НАН України, 2011. – 696 с.: іл.
11. Храбатин Н. Комфорт і національний дух: інтер'єр галицької міської квартири сто років тому [Електронний ресурс] / Наталія Храбатин. – Режим доступу: <http://gkpress.if.ua/node/5172>
12. Яців Р. Художник і українське ділове життя Львова 1920-1930-х років: Візуальна ідентифікація стосунків / Роман Яців // Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: Ідеї, явища, персоналії: Збірник статей. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – С. 69-93.